

Ahmet Ferit Tek (1878-1971)

Yakın tarihte; **Türk Ocakları**nın ilk başkanı, **Mütareke** Dönemi'nde Nâfia Vekili, Birinci Meclis'te **Maliye Vekili**, İkinci Meclis'te **Dâhiliye Vekili** ve Cumhuriyet'in ilk büyükelçilerinden birisi olarak tanınan ve döneminin önemli siyaset ve fikir adamları arasında bulunan Ahmet Ferit Tek, İstanbullu köklü bir ailenin çocuğu olarak 7 Mart 1878'de Bursa'da doğdu. Babası maliye muhasebecilerinden Mustafa Reşit Bey, büyük babası Kadı Âsım Efendi, dedesi Yeniçeri efendilerinden Sâdik Efendi'dir. Annesi Uludağ'ın güneyinde bulunan Adırnas köyünden şehit İbrahim Ağa'nın kızı Hanife Leyla Hanım'dır. Hanife Hanım, evlatlık olarak geldiği Âsım Efendi'nin evinde Leyla ismini aldı ve evin oğlu Mustafa Reşit ile evlendi. Bu evlikten dünyaya gelen bir diğer oğlu İbrahim Refet'tir. Babası Mustafa Reşit Bey'in çeşitli Osmanlı vilayetlerinde muhasebecilik göreviyle çalışması nedeniyle çocukları babaanneleri Ümmü Gülsüm Hanım kışın İstanbul'da yazın da Bursa'da büyüttü.

Ahmet Ferit, ilköğrenimini Darülfeyz İlkokulu ve Gülhane Rüştiyesi'nde tamamladı. Ardından askerliği geleceğinin mesleği olarak gördü ve Kuleli Askerî İdadisinde öğrenimine devam etti. Ortaöğrenimini tamamladıktan sonra 1894'te Harbiye'ye girdi ve 1896'da dönem birincisi olarak mezun oldu. Sınıf birincilerine tanınan hak gereği **Erkân-ı Harbiye Mektebi**'ne piyade teğmen rütbesiyle kabul edildi. Yaşamının bu döneminde **İttihat ve Terakki**'nin II. Abdülhamit'e karşı 1896'daki başarısız darbe girişimi olayı gerçekleşti. Bunun uzantısı olarak 1897'de İttihat ve Terakki ile ilgisi görülen ve siyasî faaliyetle suçlanan harbiyeli, tıbbiyeli ve mühendishaneli öğrenciler ile birçok bahriye, piyade, topçu subayı ve doktor tutuklanarak gözaltına alındı. Aralarında Ahmet Ferit'in de bulunduğu bu kişilerden bir kısmı Taşkışla'da yüz iki gün tutuklu kaldı. Divanı Harp yargılamaları neticesinde hakkında görevden uzaklaştırılma ve müebbet ikamet ile Trablusgarp'a sürgün kararı verildi. Aslında Ahmet Ferit'in siyasî faaliyetlerle ilgisi yoktu. Fakat gerek arkadaşı **Yusuf Akçura**'yı korumak gerekse arkadaşlarıyla birlikte olmamayı onlara sadakatsizlik olarak gördüğü için kendisini savunmadı. Trablusgarp'a sürgün edilen ve Şeref Vapuru ile gittikleri için kendilerine şeref kurbanları ismi verilen yetmiş yedi kişi içerisinde "erkânıharp mülâzımlarından Ferit" olarak bilinmekteydi. Trablusgarp Kalesi'nde bir yıl tutuklu kaldıktan sonra Temmuz 1898'de rütbesi iade edilerek affedildi ve Trablusgarp Fırkası Erkân-ı Harbiyesi'nde istihdamına karar verildi. Buradaki iki yıl hizmet süresinde özellikle 30. Piyade Alayı öğretmenliği öne çıkmaktaydı. Bu günlerinde askerî görevinin yanında siyasetle uğraşmaktan geri durmadı ve İttihat ve Terakki'nin yedinci şubesine üye oldu. Trablusgarp günleri gerek fikri gerekse dostluk ve aile ilişkileri bakımından hayatında önemli bir yere sahip olan ve aynı zamanda Kuleli Askerî İdadisi günlerinden itibaren tanıdığı Yusuf Akçura ile daha da yakınlaştığı bir dönem oldu. İki arkadaş Trablusgarp fevkalade komutanı ve vali vekili Recep Paşa'nın yaveri ve İttihat ve Terakki'nin yedinci şubesinin kurucusu Şevket Bey'in desteğini gördü. Ayrıca ileriki yıllarda Şevket Bey'in büyük kızı Müfide Hanım ile Ahmet Ferit, üçüncü kızı Selma ile de Yusuf Akçura evlenerek dostluklarını akrabalıkla güçlendireceklerdi. Şevket Bey, iki istidatlı gencin Avrupa'da tahsil görmesini istiyordu ve onlara bu yolu açmak için destek oldu. Bu vesileyle iki arkadaş eğitimlerine Avrupa'da sürdürmek gayesiyle 1900 yılında, önce Trablusgarp'tan kayıkla Tunus'a kaçtı oradan da Paris'e gittiler.

Paris'te idealleri doğrultusunda Siyasi Bilimler Akademisine (Ecole des Sciences Politiques) kayıt yaptırdı. Siyasi bilimlerdeki öğrenimi devam ederken Jön Türk Kongresi'ne davet edildi. 4 Şubat 1902'de Prens Sabahattin Bey'in başkanlığında toplanan ve Jön Türklerin ikiye ayrılmasıyla neticelenecek kongrede Meşrutiyet için yabancı müdahalesini vatana ihanet olarak değerlendirdi ve buna şiddetle karşı çıkan grup içerisinde yer aldı. Jön Türkler içerisinde azınlık durumunda kalan, daha milliyetçi ve merkezîyetçi olan bu grup adını Osmanlı İttihat ve Terakki

Cemiyeti olarak değiştirdi ve *Şûra-yı Ümmet* adında bir gazete yayınlama kararı aldı. Artık 1907'ye kadar Paris'te hazırlanarak Kahire'de basımı yapılan ve II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinde önemli bir yere sahip olacak gazetenin yazarlarından birisiydi. Siyasal bilimleri Temmuz 1903'te yedincilikle bitirdi. Trablusgarp'tan kaçtığı için hem askerlikle ilişiği kesilmişti hem de hakkında yakalama ve yargılama kararı bulunmaktaydı. Bu bakımdan siyasi bilimlerden mezuniyeti sonrası Meşrutiyet'in ilanına kadar yurda dönmeyi düşünmedi. Önce Kazan'da bulunan Yusuf Akçura'ya ziyaret etti ve buradan Mısır'a giderek Kahire'de Türk asıllı birkaç ailelerin servetini idare görevi ile daire müdürlüğü yaptı. Bunun yanında *Şûra-yı Ümmet* ve *Türk* gazetesinde yazılar kaleme aldı. *Türk* gazetesinde Yusuf Akçura'nın "Üç Tarz-ı Siyaset" makalesiyle başlayan Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük tartışmalarında Türkiye'ye fayda sağlayacak "icaba göre realist siyasetleri" savundu.

Ahmet Ferit Bey, Meşrutiyet'in ilanı sonrası ailesiyle birlikte İstanbul'a döndü. İlk yılında İttihat ve Terakki'nin resmi yayın organı hâline gelen *Şûra-yı Ümmet*'te başmakaleler yazdı. Daha sonra Ahmet Rıza Bey'in teklifini kabul ederek Meclis-i Mebusana başkâtip atandı. Bunun yanında Mekteb-i Mülkiye'de Meşrutiyet Dönemi'ndeki ilk resmî görevi siyasi tarih muallimliği idi. Bir yıl sonra da seferberlik sırasında istihdam edilmek üzere ihtiyat yüzbaşısı rütbesi verildi. Aynı yıl Meclis-i Mebusan'da Kütahya mebusu Saffet Paşa'nın istifasıyla boşalan mebusluğa seçildi ve siyasi düşüncelerini artık parlamentoda yansıtmaya başladı. Giderek Osmanlılıktan uzaklaşarak milliyetçi fikirlerinin daha belirgin hâle gelmesi onun İttihat ve Terakkiye karşı eleştirel fikirlerini açıkça belirmesine ve fırka ile yol ayrımına gelmesini sağladı. Bu durumun oluşmasına 1910'da dönemin Mâliye Nazırı Cavid Bey'in Fırat Nehri üzerinde nakliyatçılık yapan İngiliz şirketinin imtiyazının uzatılması kararına Mecliste Ferit Bey'in açıkça karşı çıktığı sözleri neden oldu. Ahmet Ferit Bey'in hükümet krizine rağmen sözlerini geri almaması fırkadan ihraç edilmesini getirdi. Artık Mecliste oluşan muhalif fırkalara katılmadan 1912 seçimlerine kadar faaliyetlerini bağımsız yürütecektir. Mecliste özellikle maliye ve dışişleriyle ilgili meselelere yoğun mesai harcadı. Bu bağlamda ilk projesi Ziraat Bankası'nın sermayesinin artırılarak muamelelerinin genişletilmesi idi. Ancak bu proje Mecliste karşılık bulmadı ve reddedildi. Ayrıca umumi siyasetin taşkınlıktan uzak uzlaşmacı olmasını, bütçe görüşmelerinde bütçenin dengeli olmasını, mali reform bakımından aşar vergisinin yavaş yavaş arazi vergisine dönüştürülmesini, gümrüklerde yüzde dört zamdan vazgeçilerek tarife usulünün uygulanmasını, dış siyasette daha önce belirlenen prensiplerin sürekliliğini ve özellikle Almanya'nın siyasi değişiminin ilk işareti sayılabilecek Potsdam mülakatı ile oluşan Rus-Alman uzlaşmasına kuşkuyla yaklaşımını hazırlıklı olunmasını savundu. Mebusluğunun bu ilk üç yıllık döneminde Talat Paşa'nın desteğiyle dahiliye encümeni olarak da çalıştı. Burada ileriki yıllarda uygulanacak olan İdare-i Vilâyât Kanunu'nu hazırladı.

II. Meşrutiyet sonrası Askerî Tıbbiye'de Türklerin dışındaki unsurlarda başlayan milliyet temelinde birlikte hareket etme düşüncesi oluştu. Buna tepki olarak Türk öğrencilerde de birlikte hareket etme fikriyle oluşan hareketlenmeler beraberinde Türk öğrencilerin millî şuurunun oluşmasına ve Türkçü yayınlara ilgisini artırdı. Diğer okullarda da kendini gösteren bu gelişmeler üzerine tıbbiyeliler, cemiyet kurmak için dönemin aydınlarıyla temasa geçti. Konuya büyük ilgi gösterenler arasında Ahmet Ferit Bey de vardır. Öğrenci temsilcilerinin katılımıyla aralarında **Mehmet Emin Yurdakul**, Yusuf Akçura, Rıza Tevfik, Mehmet Ali Tevfik, Emin Bülend, **Ahmet Aęaoęlu** gibi dönemin önde gelen isimleriyle çeşitli toplantılar düzenlendi. Yaklaşık bir yıl içerisinde tamamlanıp 25 Mart 1912'de resmen kurulan cemiyete **Türk Ocağı** ismi uygun görüldü ve cemiyetin ilk yönetim kurulu başkanlığı için de Ahmet Ferit Bey belirlendi. Bir süre sonra siyasî parti kurmasıyla başkanlıktan ayrıldı. Fakat başkanlıktan ayrılması, cemiyet ile bağını kestiği anlamı taşımamaktaydı. Zira Türk Ocağı'nın 1918 kongresi sonrasında encümen azaları arasındadır.

Temmuz 1912'de arkadaşlarıyla Meşrutiyet Dönemi'nin ilk milliyetçi siyasî partisi olan Milli Meşrutiyet Fırkasını kurdu.

Personel ve maddi imkânsızlıklar içerisinde 1914'e kadar faaliyetlerini sürdürebilen fırka, seçimlere katılmadığı gibi kendi yayın organı *İfhâm* gazetesi ile sesini duyurabildi. Bunun yanında "İfhâm Kütüphanesi" adıyla dönemin hatırı sayılır yayınları arasında bulunan kitaplar yayınladı. Bir aydın partisi olmaktan öteye gidemedi. İttihat ve Terakki'nin Türkçü kesimi fırkanın milliyetçiliğini zayıf olarak değerlendirmekteydi. Buna karşın **Ziya Gökalp**çı **Türk Yurdu dergisi**, fırkayı Türkçü cephe içerisinde göstermekteydi. Özellikle Türk Ocağı ile ilişki kuran Fırka Osmanlıcılık ve adem-i merkezîyetçilik düşüncesine karşı çıktı. Buna karşın Osmanlı Devleti'nin Türkler, Araplar ve Arnavutlarla bir dereceye kadar ve belirli ilkelerle birbirine bağlı muhtar üç kesimden oluşması düşüncesindeydi. Bu yönüyle bir bakıma Türkçü-İslamcı bir ideolojiyi savundu ve umumi siyasette meşruti saltanat prensibini benimsedi. İç siyasette Türk-Arap uzlaşmasından oluşan Türk milliyetçiliğini, dış siyasette ise kuvvetten ziyade diplomasiye güvenilmesini veya meselelerin diplomasiyle çözüme kavuşturulmasını savundu. Özelde ise Ahmet Ferit için Osmanlı Devleti bir Türk hakanlığıdır. Zira Osmanlı Devleti'nin esas unsuru Habsburg İmparatorluğu'nun Almanları gibi Anadolu Türkleridir ve Osmanlılığın devamı Türk milletinin geleceğiyle doğrudan ilişkilidir. Bunun yanında Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan diğer millerin hakları ve özel imtiyazları da inkâr edilmemelidir. Türk Ocakları içerisindeyken Pantürkizm ve Turancılık konusunda ihtiyatlı kesimdedir. Ona göre Edirne, Rize, Süleymaniye ve Rodos Türk'ün ilk sınırlarının çerçevesidir.

Balkan Savaşları sırasında kısa bir süre kurmay yüzbaşı rütbesiyle savaşın zor günlerinde Çatalca'da askerî hizmette bulunduktan sonra savaş bitiminde terhis edildi ve *İfhâm*'ın başyazarlığına döndü. Bu günlerde İttihat ve Terakkinin önde gelen şahsiyetleri liberal ekonomiyi savunurken, o karma ekonomi taraftarıydı. Ona göre millî sanayinin kurulması ülkenin çıkarınaydı. Özellikle un, pamuk ve şeker kaynaklı sanayi üretimleri memleketimizde üretilmeliydi. Bu fikrini duyurabilmek için yazılarında "üç beyazlar" tabirini kullandı. Haziran 1913'te Mahmut Şevket Paşa suikastıyla ilgili bir haber nedeniyle *İfhâm* gazetesi kapatıldı. Kendisi de birçok hususta İttihat ve Terakki Fırkasının politikalarına karşı eleştirel yaklaşımları sebebiyle diğer muhaliflerle birlikte Sinop ve Bilecik'te 1917'ye kadar sürgün hayatı yaşadı. Sürgün yıllarında Tekin adıyla yazdığı Turan isimli eserini yayımladı. Birinci Dünya Savaşı çıktığında orduda görev almak istedi ancak talebi kabul edilmedi. Savaşın Osmanlı Devleti aleyhine geliştiği günlerde dostu Talat Paşa, siyasi parti kurmasıyla ilgili telkinde bulundu. Fakat savaş döneminde bir siyasi partinin herhangi bir fayda sağlamayacağını düşünerek teklifi kabul etmedi. Bir süre İstanbul günlerinden sonra Temmuz 1918'de bağımsızlığını yeni kazanan Ukrayna'nın başkenti Kiev'e başkonsolos olarak görevlendirildi. Bu görevini Bolşeviklerin Ukrayna'yı işgaline kadar sürdürdü. Şubat 1919'da İstanbul'a döndüğü vakit Mondros Mütarekesi imzalanalı yaklaşık beş ay olmuş ve Anadolu'da işgaller başlamıştı.

Mütareke döneminde milliyetçi grupta yer alan Ahmet Ferit Bey, Mayıs 1919'da **Damat Ferit Paşa**'nın II. Kabinesi'nde hem Nâfia Nazırı hem de kısa bir süre Maliye Nazır Vekili olarak görev aldı. Ancak Damat Ferit'in İşgalci devletlerin temsilcileriyle paralel yürüttüğü siyasî faaliyetlerden duyduğu rahatsızlık onun kabineye uyumunu zorlaştırdı. Bunun üzerine **Sevr** sürecindeki rahatsızlığı kabineden Temmuz 1919'da istifasına vesile oldu. Kısa bir süre sonra 23 Temmuz'da sahibi ve başyazarı olduğu *İfhâm*'ı ikinci kez yayın hayatına başlattı. Yazar kadrosunda başta eşi Müfide Ferit Tek, Mehmet Emin Yurdakul, Yusuf Akçura, **Hamdullah Suphi Tanrıöver**, Ömer Seyfettin, Hüseyin Ragıp, **Falih Rıfki Atay** gibi dönemin basın çevrelerince tanınan kalemleri bulunmaktaydı. Gazete dönemin manda tartışmalarına mukavemet ettiği gibi Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'yi teşkilatlandırmak için yürüttüğü kongreler sürecinde çıkan kararlara paralel bir yayın politikası yürüttü. Sansüre rağmen **Sivas Kongresi** sonrası **Mustafa Kemal Paşa**'nın beyannamelerini yayınlamaktan çekinmedi.

Ahmet Ferit Bey, Millî Mücadele'ye kalemi ile destek sağladığı bu günlerde millî faaliyetlerini bir siyasi partiyle sürdürecektir. Bu bakımdan Son Osmanlı Mebusan Meclisi için seçim sürecinin başladığı Aralık 1919'da siyasî çevrelerde kısa süre içerisinde ismi duyulacak milliyetçi bir fırka, onun ve arkadaşlarının gayretleriyle *İfhâm* matbaasında kurulur. Resmen 9 Aralık'ta kurulan bu siyasî oluşumun ismi Milli Türk Fırkası'dır. Kurucu ve yöneticileri başta Ahmet Ferit Bey olmak üzere Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Hikmet Bey, Zühdü İnan, Yusuf Akçura, **İsmail Hakkı Baltacıoğlu**, **Mehmet Emin Erişirgil**'den oluşur. Fırkanın kurulmasıyla bir bakıma Milli Meşrutiyet Fırkası ve Türkçülük akımının Mütareke'nin işgalci ve kozmopolit ortamında devam etmesi amaçlanır. Seçimlerden hemen önce kurulması nedeniyle fırkaya kimi çevrelerce ölü doğduğu ve yasal olarak kurulmadığı eleştirileri yapılır. Ancak Fırka seçimlere katılır ve seçimlerde adından da söz ettirir. Seçimlere bağımsız bir listeye girer ve adalarından sadece Dr. Abdülhak Adnan Adıvar seçilir. Yeni kurulan milliyetçi bir Fırka için Mütareke İstanbul'unda mebus çıkarmak anlamlıdır. Doğal olarak yayın organı *İfhâm* olan Fırka, Milli Kongre'ye delege gönderir, seçimlerde Müdafaa-i Hukukçuların çoğunlukla seçilmesinden memnundur, Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Müdafaa-i Hukuk akımını ve direniş merkezinin Anadolu'da kurulmasını benimser. **İstanbul'un işgali** ve Meclisi-i Mebusan'ın feshedilmesinden sonra çalışamaz hâle gelen fırkanın kurucu ve yöneticilerinden bir kısmı da TBMM'ye katılır.

Aralık 1919 seçimlerinde Ahmet Ferit Bey ise yeniden Kütahya mebusluğu için adaydır. Fakat İttihatçıların desteklediği Kara Kemal Bey karşısında seçimi kaybeder. Bunun üzerine açıkça *İfhâm*'da "Fikrin Zaferi" makalesiyle yenilgisini ve İttihatçı üstünlüğüne saygı göstermesi İttihatçıların destek vermesini sağlar ve İstanbul mebusu olarak meclise katılır. Bu sebeple olsa gerek Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde kendisini İttihat ve Terakki'nin İstanbul mebusu olarak görür. İstanbul'un işgaliyle birlikte Mebusan Meclisi'nin basıldığı gün tesadüfen mecliste bulunmamaktadır. **Kuva-yi Milliye**'yi destekleyen ve milliyetçi yazıları nedeniyle hakkında mahkûmiyet kararı bulunduğu hâlde bazen akrabalarında bazen de evinin çatısında işgalci güçlerden saklanmaktadır. Ankara'ya geçmenin oldukça zor olduğu bugünlerde Meclise katılması için Ankara'dan davet alır. Fakat Ankara'ya kendi imkânlarıyla gidebilmesinde büyük zorluklar vardır. Ankara Hükûmeti'nin elinde bulunan birkaç Fransız zabıtine karşılık Fransızlarla anlaşma sağlanır. Ankara Hükûmeti iadeler için üç kişiyi ister ve bunlardan birisi de Ahmet Ferit Bey'dir. Neticede Fransızların refakatinde ve bir Fransız gemisiyle Ankara Hükûmeti'nin kontrolünde bulunan Mudanya'ya ve buradan da Ankara'ya geçer.

Bütün bu zor şartlara göğüs gererek 30 Mayıs 1920'de Büyük Millet Meclisine katılır. Artık dışişleri, maliye ve hukuk birikimiyle Mecliste öne çıkan vekillerden olacaktır. Bu bakımdan 17 Temmuz 1920'den 16 Mayıs 1921'e kadar yürüttüğü **Maliye Vekilliği** ilk görevidir. Ayrıca aynı alandaki birikimlerine paralel olarak Mecliste bütçe, dışişleri ve anayasa komisyonlarında çalışır. Meclisin ilk toplantı yılında bütçe komisyonuna başkanlık yapar. Bütçe görüşmelerinde Muvazene-i Maliye Encümeni ile Fevzi Paşa Hükûmeti arasındaki tartışmalar üzerine diğer vekillerle birlikte istifa eder. **Sakarya Savaşı**'nın kazanılmasından sonra imzalan **Ankara Antlaşması** ile Fransa ile bir anlamda **Lozan** öncesi bir ön barış yapılır. Antlaşma gereği Türk hükûmeti Fransa'da bir mümessil bulundurabilecektir ve görev dönemin politika sahnesinde tanınan ismi Ahmet Ferit Bey'e verilir. Bu aşamadan sonra Millî Mücadele'nin kazanılmasına kadar Türk hükûmetinin en fazla önem verdiği temsilciliklerin başında gelen Paris temsilciliği, özellikle İngiltere ve Fransa hükûmetlerinin arasındaki siyasî ihtilaf ve rekabetten yararlanmak için son derece önemli diplomatik adımlar atacaktır. Bunun yanında Hindistan Müslümanları ile Türkiye arasındaki yazışmalarda bir merkez görevi görür. Özellikle Hint Müslümanlarının Avrupa merkezli bankalar aracılığıyla Türkiye'ye gönderilen nakdî yardımların diplomatik girişim ve yazışmalarla Mustafa Kemal Paşa'ya ulaştırılmasında etkin role sahiptir. Ayrıca Lozan

müzakerelerinde ikinci delege **Hasan (Saka) Bey**'in malî ve iktisadî konularda hükûmeti bilgilendirmek ve yeni talimat almak için Ankara'da bulunduğu günlerde gerek bu alanda oluşabilecek boşluğu doldurmak gerekse müzakerelerde bilgisinden istifade edilmek için Ahmet Ferit Bey'e müracaat edilir. **İsmet Paşa**, konferans müzakerelerinde malî ve iktisadî meseleleri doğrudan savunabilmesi için ona "yedek delege" statüsü ister. Fakat yedek delege statüsü olmaksızın çalışmalara başlar ve Fransızların Osmanlı borçları konusunda nasırına basar. Bundan sonra Fransız basınında açıkça hedef hâline getirilir. Nitekim Fransızların girişimlerin etkisiyle Lozan konferansının kesildiği günden sadece iki gün sonra 6 Şubat 1923'te Paris'teki görevine son verilir.

2 Ağustos 1923'te açılan İkinci TBMM'ye Kütahya mebusu olarak katılır. Cumhuriyet'in ilanı sonrası İsmet Paşa'nın ilk Cumhuriyet kabinesinde ve 6 Mart 1924'teki ikinci kabinesinde Dâhiliye Vekili olarak görev alır. Bu dönemde Yeni Türk Devleti'nin idari yapısına temel oluşturacak köy kanununu oluşturur. Yaygın olan eşkıyalık faaliyetleriyle mücadele ederek asayişî sağladı. Bununla birlikte vekâleti döneminde kamuoyunda önemli tartışmaların yaşandığı iki önemli mesele öne çıktı: **Yüzellilikler** listesinin hazırlanması ve zengin Ermenilerin ülkeye dönüşü. Lozan Antlaşması gereğince 1914-1922 dönemini kapsayan bir genel af çıkarılması ve bu aftan yüz elli kişinin istisna tutulması gerekiyordu. İşte Yüzellilikler meselesi Lozan sonrası genel aftan istisna olacak bu kişilerden oluşan listenin hazırlanmasıyla ortaya çıktı. Doğal olarak da bu kişilerin belirlenmesinde görev ve sorumluluk Dâhiliye Vekili Ahmet Ferit Bey'in omuzlarındaydı. Genel Af Yasası 16 Nisan 1924'te kabul edildi. Bu aşamadan sonra yüz elli kişilik listenin belirlenme süreci ve getirdiği tartışmalar başladı. **Dâhiliye Vekâletinin** hazırlayıp Bakanlar Kurulunun son şeklini verdiği liste 23 Nisan 1924 günü Meclisin gizli oturumunda tartışıldı. Birkaç gün sonra liste, "Kara Liste" olarak basına yansıdı. Bu aşamadan sonra Ahmet Ferit Bey, listeye giren ve girmeyenler konusunda gerek Mecliste gerekse basında ortaya çıkan eleştirel yaklaşımların odağı hâline geldi. Dâhiliye Vekili Ahmet Ferit Bey'in önce basın sonra da Meclis tarafından eleştirildiği bir başka mesele ise ülkeden firar ederek ayrılan bazı zengin Ermenilerin İstanbul'a giriş ve çıkışlarında yapılan usulsüzlük iddialarıdır. Bütün bu tartışmaların gölgesinde Mütareke Dönemi'nde Damat Ferit Paşa hükümetinde görev alması da eleştirilere konu edildi. Her ne kadar şahsı ve temsil ettiği vekâletine yönelik iddialara bütün yönleriyle cevap verse de hakkındaki iddia ve eleştiriler karşısında nihayet 22 Mayıs 1924'te istifa etti.

1925'ten sonra tamamen dışişleri hizmetine girerek yaş haddinden emekli oluncaya kadar Londra (1925- 1932), Varşova (1932-1939) ve Tokyo (1939-1943) büyükelçiliği yaptı. Meşrutiyetten 1924'e kadar siyasî, bürokrasi, fikir ve basın faaliyetlerinde olduğu gibi diplomatik yönüyle de Atatürk ve İnönü dönemlerinin seçkin büyükelçileri arasındaydı ve 25 Kasım 1971'de vefatına kadar sakin bir hayat sürdürdü. Millî Mücadele'nin başlangıcından itibaren Mustafa Kemal Paşa'ya inanan ve Paşa'nın da güvendiği şahsiyetler arasında bulunuyordu. Ahmet Ferit Tek'e göre Atatürk büyük askerî dehasını, asırlarca med ve cezir hâlinde devam eden istila harbini Türkiye lehine bitirerek ve Anadolu'yu Türklere bırakarak gösterdi. Ayrıca "Atatürk, sadece asker değil, idareci ve siyasîlerin en büyüğü, en akıllısı, en uzağı göreniydi. O bilirdi ki, dünyada, yalnız ileri medeniyetli milletlere hakkı hayat vardır. Millet çalışıp tekâmüle ermek için, uzun ve devamlı huzur ve sükûna muhtaçtır. Medeniyet bir sulh mahsulüdür. O öğrenmişti ki, bir milletin devam ve bekası için, etrafında, dünya muhitinde, sulh ve selah hüküm sürmelidir."

Yaşamı boyunca milliyet fikri ve milliyetçilik mefkûresini gerçeklik şuuru ile birleştiren Ahmet Ferit Tek, *Şûra-yı Ümmet*, *Türk, İfham* gazeteleri ile **Türk Yurdu** dergisinde yazılar yazdı. Ayrıca Mülkiye hocalığı sırasında kaleme aldığı "Tarih-i Medeniyet" ve "Tarih-i Siyasi" ile Sinop'ta sürgün yıllarında yazıp Tekin imzasıyla İstanbul'da yayınladığı "Turan" isimli kitapları bulunmaktadır.

Erol YÜKSEL

KAYNAKÇA

“Ahmet Ferit Bey”, **Nevsâl-i Millî**, 1330 (1914), İstanbul 1332.

AKCAN, Erol-GEÇİKLİ, Recep Murat, “Cumhuriyet’in İlk Dâhiliye Vekili Ahmet Ferit (Tek) ve Görevinden İstifası”, **Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S 12, Temmuz 2017, s. 351-384.

AKDER, Necati, “Seçkin Vatansever, Büyük Milliyetçi, Değerli Fikir ve Mefkûre Adamı Ahmet Ferit Tek Üful Etti!”, **Türk Kültürü**, S 110, (Aralık) Ankara 1971, s. 116-127.

BİRİNCİ, Ali, **Tarihin Gölgesinde Meşâhir-i Mechûleden Birkaç Zât**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001.

ESİN, Emel, “Ahmet Ferit Tek”, **Türk Kültürü**, S 110, (Aralık) Ankara 1971, s. 137-142.

SARINAY, Yusuf, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihî Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931**, Ötüken Neriyyat, İstanbul 1994.

SEÇKİN, Nalân, **1920-1970 İlk Meclis’ten Kalanlar**, Divan Matbaası, Ankara 1970.

ŞİMŞİR, Bilâl N., **Bizim Diplomatlar**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1996.

TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye’de Siyasi Partiler İkinci Meşrutiyet Dönemi 1908-1918**, C. 1, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.

ÜNAL, Yenal, **Ahmet Ferit Tek**, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2009.

27/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ahmet-ferit-tek-1878-1971/?pdf=3950> adresinden erişilmiştir